

— | | —

Bernhard Schlink

De vrouw op de trap

Roman

Vertaald door
Gerda Meijerink

Cossee
Amsterdam

— | | —

Eerste deel

I

Misschien kunt u het schilderij een keer bekijken. Lang spoorloos, opeens opgedoken – geen museum dat het niet wil laten zien. Karl Schwind is momenteel immers een van de beroemdste en duurste schilders ter wereld. Toen hij zeventig werd, kwam ik hem in alle tijdschriften en op alle kanalen tegen. Wel moest ik lang kijken voordat ik in de oude man de jonge herkende.

Het schilderij herkende ik meteen. Ik betrad de laatste zaal van de Art Gallery, en daar hing het en het raakte me net als toen ik lang geleden in de salon van huize Gundlach het schilderij voor de eerste keer zag.

Een vrouw daalt een trap af. Haar rechtervoet rust op de onderste trede, haar linker raakt nog de trede erboven maar staat al op het punt de volgende stap te doen. De vrouw is naakt, haar lichaam bleek, schaamhaar en hoofdhaar zijn blond, het hoofdhaar glanst in het licht van een lamp. Naakt, bleek, blond – tegen een grijsgroene achtergrond van vage traptreden en wanden komt de vrouw de beschouwer met zwevende lichtheid tegemoet. Tegelijkertijd heeft ze met haar lange benen,

ronde volle heupen en stevige borsten een zinnelijke gewichtigheid.

Ik liep langzaam naar het schilderij toe. Ik was beschroomd, ook dat was net als toen. Destijds was ik beschroomd omdat de vrouw, die de vorige dag op mijn kantoor in spijkerbroek, topje en jasje tegenover me had gezeten, mij op het schilderij naakt tegemoet trad. Nu was ik beschroomd omdat het schilderij me herinnerde aan wat er destijds was voorgevallen, aan waarmee ik me destijds had ingelaten en wat ik al snel uit mijn geheugen had verbannen.

Vrouw op een trap stond op het bordje naast het schilderij, en ook dat het in bruikleen was gegeven. Ik vond de curator en vroeg hem wie het schilderij aan de Art Gallery had uitgeleend. Hij zei dat hij de naam niet mocht noemen. Ik zei dat ik de vrouw op het schilderij en de eigenaar ervan kende en voorspelde hem dat er heibel zou komen over het eigendomsrecht van het schilderij. Hij fronste zijn voorhoofd maar hield vol dat hij de naam niet mocht noemen.

2

Mijn retourvlucht naar Frankfurt stond geboekt op donderdagmiddag. Nadat de onderhandelingen in Sydney op woensdagochtend waren afgerond, had ik kunnen omboeken naar woensdagmiddag. Maar ik wilde de rest van de dag in de Botanische Tuin doorbrengen.

6

Ik wilde daar de lunch gebruiken, in het gras liggen en 's avonds in de Opera *Carmen* beluisteren. Ik houd van de Botanische Tuin, waaraan in het noorden een kathedraal en in het zuiden de Opera grenzen, waar de Art Gallery en het conservatorium zijn en waar je vanaf de heuvels uitkijkt over de baai. De tuin heeft een palmen-, een rozen- en een kruidentuin, vijvers, pergola's, beelden en veel gazons met oude bomen, opa's en oma's met kleinkinderen, eenzame vrouwen en mannen met hun honden, picknickende groepjes, verliefde stelletjes, lezende en slapende mensen. Op de galerij van het restaurant in het midden van de tuin heeft de tijd stilgestaan: oude ijzeren zuilen, een oude ijzeren balustrade en uitzicht op bomen met vliegende honden en een fontein met vogels met bonte veren en lange kromme snavels.

Ik bestelde het eten en belde mijn collega. Hij had de fusie van de beide ondernemingen aan Australische zijde voorbereid en ik aan Duitse. Wij waren, zoals dat gaat bij bedrijfsfusies, zowel partners als concurrenten. Maar we hadden dezelfde leeftijd, allebei senior bij een van de laatste grote advocatenkantoren die nog niet door de Amerikanen of Engelsen zijn overgenomen, allebei weduwnaar en we mochten elkaar. Ik informeerde naar het detectivebureau waar zijn kantoor gebruik van maakt en hij noemde het mij.

'Is er een probleem waarbij wij kunnen helpen?'

'Nee, alleen een oude nieuwsgierigheid die ik wil bevredigen.'

Ik belde het detectivebureau. Aan wie het schilderij van Karl Schwind in de Art Gallery of New South Wales toebehoorde, wilde ik weten, aan een zekere Irene Gundlach of aan een voormalige Irene Gundlach, en of er een vrouw met die naam in Australië woonde. De directeur van het detectivebureau hoopte het mij over een paar dagen te kunnen zeggen. Ik beloofde hem een premie als hij het mij de volgende ochtend al kon vertellen. Hij lachte. Bij de Art Gallery zou hij vandaag de informatie krijgen of anders duurde het een paar dagen, een premie had daar geen invloed op. Hij zou zich melden.

Toen kwam het eten en bij het eten bestelde ik een fles wijn die ik niet helemaal wilde leegdrinken en toch helemaal leegdronk. Af en toe werden de vliegende honden wakker, allemaal tegelijk, vlogen ruisend van de takken en rond de bomen, gingen weer aan de takken hangen en hulden zich in hun vleugels. Af en toe liet een van de bonte vogels bij de fontein een kreet horen. Af en toe schreeuwde een kind of blafte een hond of klonk het gebabbel van een groep Japanners, als het gekwetter van een zwerm vogels, tot mij door. Af en toe hoorde ik alleen het sjiipen van de cicaden.

Op de heuvel onder het conservatorium ging ik in het gras liggen. In mijn pak – het idee later in een gekreukt, wellicht vlekkelig pak rond te lopen, dat me anders zorgen zou hebben gebaard, baarde me geen zorgen. Vervolgens liet het me ook koud wat me in Duitsland wachtte. Er was niets wat ik zou kunnen verzuimen en

niets waarbij men niet zonder mij zou kunnen. Bij alles wat vóór me lag was ik vervangbaar. Niet vervangbaar was ik alleen bij wat achter me lag.

3

Eigenlijk was ik liever geen advocaat geworden maar rechter. Ik was met lof afgestudeerd, wist dat er vraag was naar rechters, was bereid te verhuizen naar waar ze me nodig hadden en beschouwde het sollicitatiegesprek op het ministerie van Justitie als een formaliteit. Het vond plaats op een namiddag.

De personeelsfunctionaris was een oude heer met vriendelijke ogen. ‘U hebt op uw zeventiende eindexamen gymnasium gedaan, op uw negentiende uw kandidaats gehaald en bent op uw tweeëntwintigste afgestudeerd – ik heb nog nooit zo’n jonge en zelden zo’n goede sollicitant gehad.’

Ik was trots op mijn goede cijfers en mijn jeugdige leeftijd. Maar ik wilde een bescheiden indruk maken. ‘Ik ben vervroegd naar school gegaan, en de wijzigingen van het begin van het schooljaar, een keer van het voorjaar naar de herfst en toen nog een keer van de herfst naar het voorjaar hebben me twee halve jaren opgeleverd.’

Hij knikte. ‘Twee halve jaren in de schoot geworpen. En nog een halfjaar cadeau gekregen omdat u na uw kandidaats meteen door kon studeren. U hebt heel veel tijd tegoed.’

‘Ik begrijp niet...’

‘Nee? Hij keek mij vriendelijk aan. ‘Als u volgende maand begint, zult u drieënveertig jaar lang over anderen oordelen. U zult boven zitten en de anderen beneden, u zult hen aanhoren, met hen praten, hun ook wel eens een glimlach schenken, maar uiteindelijk van boven af beslissen wie recht heeft gedaan en wie onrecht en wie zijn vrijheid verliest en wie die behoudt. Wilt u dat – drieënveertig jaar lang boven zitten, drieënveertig jaar lang gelijk hebben? Denkt u dat u dat goed zal doen?’

Ik wist niet wat ik moest zeggen. Ja, de voorstelling was me bevallen als rechter boven te zitten en rechtvaardig met de anderen te onderhandelen en rechtvaardig over hen te beslissen. Waarom niet drieënveertig jaar lang?

Hij sloot de map die voor hem lag. ‘Natuurlijk nemen we u, als u dat werkelijk wilt. Maar vandaag doe ik dat niet. Kom volgende week terug, mijn opvolger moet u aanstellen. Of kom over anderhalf jaar terug, als u uw tegoed hebt opgebruikt. Of over vijf jaar, als u de wereld van het recht als advocaat of juridisch adviseur van onderen hebt leren kennen.’

Hij stond op en ik stond ook op, verward en spraakloos, keek toe hoe hij zijn jas uit de kast haalde en over zijn arm legde, liep met hem de kamer uit, de gang door, de trap af en stond ten slotte met hem voor het ministerie.

‘Merkt u de zomer in de lucht? Het duurt niet lang

meer of we hebben hete dagen en lauwe avonden en warme onweersbuien.’ Hij glimlachte. ‘Moge God u behoeden.’

Ik was gekrenkt. Ze willen me niet? Dan wilde ik hen ook niet. Ik werd advocaat, niet wegens het advies van de oude heer, maar ertegenin. Ik verhuisde naar Frankfurt, ging werken bij Karchinger en Kunze, een advocatenkantoor met vijf partners, schreef naast mijn werk als advocaat een proefschrift en werd na drie jaar partner, de jongste bij een Frankfurts advocatenkantoor. Daar was ik trots op. Karchinger en Kunze waren school- en studievrienden, Kunze zonder vrouw en kinderen, Karchinger met een vrolijke vrouw uit het Rijnland en een zoon van mijn leeftijd die op een dag een plaats zou krijgen op het kantoor, zich door zijn studie worstelde en door mij op het doctoraalexamen werd voorbereid. We kunnen gelukkig goed met elkaar opschieten. Tegenwoordig is hij senior, net als ik, en wat hij aan juridische competentie mist, compenseert hij door zijn sociale vaardigheden. Hij heeft ons belangrijke cliënten bezorgd. Dat we nu zeventien jonge partners en achtendertig medewerkers in vaste dienst hebben, is ook zijn verdienste.

De eerste jaren kreeg ik zaken waarin Karchinger en Kunze niet geïnteresseerd waren. Een schilder die een

opdracht had afgeleverd, ervoor betaald was en nu met de opdrachtgever overhoop lag – dat gaf de ervaren chef de bureau aan mij, zonder Karchinger of Kunze te raadplegen.

Karl Schwind kwam niet alleen. Met hem, hij was begin dertig, kwam een vrouw, begin twintig, en terwijl hij met verward haar en slobberbroek bij de zomer van 1968 paste, wekte zij met haar onberispelijkheid aan zijn zijde de indruk van een vreemdeling. Ze gedroeg zich ontspannen, nam me koel op, en als de schilder zich opwond, legde ze haar hand op zijn arm.

‘Hij laat me geen foto’s maken.’

‘U...’

‘Mijn portfolio is vernietigd, en van sommige schilderijen moet ik nieuwe foto’s maken. Ik weet wie ze heeft gekocht, bel de kopers en ze laten me komen om de schilderijen te fotograferen. Ze zijn blij met mijn bezoek. Hij weigert.’

‘Waarom?’

‘Hij vertelt niet waarom. Ik heb hem opgebeld, hij hing op, en op een brief heeft hij niet geantwoord.’ Hij hief zijn handen, liet ze vallen, spreidde zijn vingers en maakte een vuist. Hij had grote handen. Zoals alles aan hem groot was, lichaam, gezicht, ogen, neus, mond. ‘Ik hang aan mijn schilderijen. Ik kan nauwelijks verdragen dat ik ze moet verkopen.’

Ik legde hem uit dat de wet de schilder die foto’s wil maken het recht op toegang tot zijn schilderij geeft. ‘Als hij er een overtuigend belang bij heeft en er geen over-

tuigende belangen van de eigenaar tegenover staan. Is er iets wat de eigenaar tegen u kan inbrengen?’

De schilder stak zijn kin naar voren, perste zijn lippen op elkaar en schudde zijn hoofd. Ik keek de vrouw vragend aan en ze haalde glimlachend haar schouders op. Hij gaf me de naam van de eigenaar van het schilderij, Peter Gundlach, en het adres op een prominente locatie in de heuvels van de Taunus.

‘Hoe is uw portfolio vernietigd? Niet dat het van groot belang is, maar als ik kan uitleggen waarom...’

Weer onderbrak hij me, en dat nam ik mijzelf kwalijk, zoals ik mijzelf destijds altijd alles kwalijk nam waarbij ik me niet zo liet gelden als ik van mijzelf verwachtte. ‘Ik heb een ongeluk gehad, en het portfolio is met de auto verbrand.’

‘Ik hoop...’

‘Mij is niets overkomen. Maar Irene zat ingeklemd en heeft,’ hij legde zijn hand op haar been, ‘brandwonden opgelopen.’

‘Dat spijt...’

Hij maakte een afwijzend gebaar. ‘Niets ernstigs en allang weer genezen.’

Ik schreef Gundlach een brief, die hij meteen beantwoordde. Hij was verkeerd begrepen, schreef hij. Natuurlijk kon de schilder langskomen en het schilderij

fotograferen. Ik gaf het antwoord door aan Schwind en beschouwde de kwestie als opgelost.

Maar een week later was Schwind er weer. Hij was in alle staten.

‘Heeft hij u de toegang geweigerd?’

‘Het schilderij is beschadigd. Op het rechterbeen – het lijkt wel alsof hij er met een aansteker overheen is gegaan.’

‘Hij?’

‘Ja, Gundlach. Het was per ongeluk gebeurd, zegt hij. Maar het is niet per ongeluk gebeurd, maar opzettelijk. Zoiets zie ik.’

‘Wat wilt u nu?’

‘Wat ik nu wil?’ De vrouw was er weer bij en legde weer haar hand op zijn arm. Desondanks verhief hij zijn stem. ‘Wat ik nu wil? Het is mijn schilderij. Ik heb het moeten verkopen, en het hangt bij hem, maar het is mijn schilderij. Ik wil het weer in orde brengen.’

‘Hebt u hem aangeboden het schilderij te repareren?’

‘Hij laat het me niet doen. Hij zegt dat hij geen probleem heeft met de lichte schade, hij wil me niet in zijn huis hebben, en staat niet toe dat het schilderij zijn huis verlaat.’

Ik vond het hele verhaal vrij absurd, maar het tweetal keek me ernstig aan, en dus legde ik hun ernstig uit dat de situatie juridisch gezien niet eenvoudig was. Dat er sprake moet zijn van ontsiering, dat die ontsiering de belangen van de maker moet schaden, dat de belangen van de maker alleen beschermd worden als een redelijk

groot aantal personen het ontsierde werk te zien krijgt, en dat de eigenaar met het werk, als het uitsluitend in zijn privévertrekken te zien is, kan doen wat hij wil. 'Ik kan Gundlach weer een brief schrijven en een of ander juridisch argument aanvoeren. Maar als er een rechtszaak van komt, ziet het er niet goed uit. Wat toont het schilderij eigenlijk?'

'Een vrouw die een trap af komt.' Hij keek om zich heen. 'Het is een groot schilderij. Ziet u die deur? Het schilderij is iets groter.'

'Een bepaalde vrouw?'

'Ze is...' In zijn toon klonk onwil door. 'Ze was Gundlachs vrouw...'

6

Weer antwoordde Gundlach prompt. Hij betreurde dat er opnieuw sprake was van een misverstand. Natuurlijk ging hij akkoord met de restauratie door de schilder. Er kon hem niets beters overkomen dan dat de kunstenaar zelf het beschadigde werk restaureerde. Het schilderij mocht echter zijn huis niet verlaten, anders zou het niet meer verzekerd zijn. De schilder kon bij hem langskomen zodra hij dat wilde. Ik gaf het antwoord weer door.

Ik was nieuwsgierig geworden, ging naar een boekhandel en vroeg naar literatuur over Karl Schwind. De Frankfurter Kunstverein had een paar jaar geleden een tentoonstelling georganiseerd en een kleine catalogus

gepubliceerd – dat was alles. Ik heb geen verstand van kunst en kon niet beoordelen of de schilderijen goed of slecht waren. Het waren schilderijen met golven, met lucht en wolken, met bomen; de kleuren waren mooi en alles was geschilderd in dezelfde wazigheid waarmee ik de wereld zie als ik geen bril opheb. Vertrouwd en toch onwezenlijk. De catalogus vermeldde de galerieën die Schwind hadden tentoongesteld en de prijzen die hij had gewonnen. Hij leek geen mislukte kunstenaar te zijn, ook geen gerenommeerde, misschien een veelbelovende. Van de achterkant van de catalogus keek hij me aan, te groot voor het pak dat hij droeg, te groot voor de stoel waarop hij zat, te groot voor de achterkant.

Het duurde een poosje voordat hij weer bij me was, weer met de vrouw. Hij was werkelijk groot, groter dan ik bij zijn eerste bezoek had geregistreerd. Ik ben één meter negentig, slank en was toen net als nu goed in vorm, en hij was niet langer dan ik, maar zo robuust en hoekig dat ik me naast hem bijna klein voelde.

‘Hij heeft het weer gedaan.’

Ik vermoedde wat er was gebeurd, maar ik wilde mijn cliënt niet te snel af zijn. ‘Wat heeft hij gedaan?’

‘Gundlach heeft het schilderij opnieuw beschadigd. Ik heb twee dagen aan het been gewerkt, en toen ik het op de derde dag af wilde maken, zat er een zuurvlek op de linkerborst. De verf was uitgelopen, opgebold, had blaasjes gevormd – ik moet de verf verwijderen, opnieuw gronden en opnieuw schilderen.’

‘Wat heeft hij gezegd?’

‘Dat ik het geweest moet zijn. Dat hij bij mijn spullen een flesje had gevonden en dat de vloeistof erin stonk zoals de vlek stonk. Hij staat erop dat het schilderij wordt gerestaureerd, op mijn kosten, maar niet door mij. Hij zegt dat hij in mij geen vertrouwen meer heeft.’ Hij keek me ontdaan aan. ‘Wat moet ik doen? Ik laat geen ander aan mijn schilderij zitten.’

‘Bent u bereid ook de nieuwe plek te restaureren?’ Ik had geen idee meer wat ik van de kwestie moest vinden.

‘Plek? Het is niet zomaar een plek. Het is de linkerborst!’ Hij greep de vrouw, die naast hem zat, bij haar linkerborst.

Ik was geïrriteerd, maar zij lachte, niet schaamtevol, niet verlegen, maar opgewekt, met haar mond een beetje scheef en een kuiltje in haar wang. Ze was blond en ik had een hoge lach verwacht. Maar haar lach was zwaar en rokerig, en zo was ook haar stem. Ze zei ‘Karl’ en ze zei het liefdevol, zoals tegen een al te opstandig, onhandig kind.

‘Ik heb hem aangeboden het schilderij weer in orde te maken. Ik heb hem zelfs aangeboden het terug te kopen als het moet, voor de dubbele prijs. Maar hij wil niet. Hij wil me niet meer zien, heeft hij gezegd.’

Deze keer belde ik Gundlach. Hij sprak vriendelijk, verontschuldigend. ‘Ik weet niet hoe dat ongelukje hem

is overkomen. Maar dat hij eronder lijdt en het schilderij weer in zijn oorspronkelijke schoonheid wil zien, is vanzelfsprekend. Dat wil ik ook, en niemand anders kan het beter restaureren dan hij. Ik heb hem ook geen verwijten gemaakt, noch mijn vertrouwen opgezegd. Hij is snel geraakt.' Hij lachte. 'In ieder geval vergeleken met mensen als u en ik. Voor een kunstenaar is dat misschien normaal.'

Schwind was zowel opgelucht als zorgelijk. 'Hopelijk gaat alles goed.' Drie weken lang hoorde ik niets van hem. Drie weken lang werkte hij aan het schilderij en schilderde een nieuwe linkerborst. Toen hij er de laatste hand aan wilde leggen, was het schilderij 's nachts omgevallen, op een ijzeren tafeltje terechtgekomen waarop hij penseel en verf had gelegd en had verfvlekken en een scheur opgelopen.

Gundlach belde me en was furieus. 'Eerst dat zuur, nu dit – hij mag dan wel een groot kunstenaar zijn, maar hij is ongelooflijk slordig. Ik kan hem niet dwingen het schilderij nog een keer te restaureren. Maar ik heb enige invloed en zal ervoor zorgen dat hij geen opdracht krijgt voordat hij het schilderij heeft gerestaureerd.'

Dat dreigement was overbodig. Schwind, die diezelfde dag op kantoor verscheen, was bereid, popelde zelfs het schilderij in orde te brengen, ook al zou het hem een of twee maanden kosten. Maar hij was wanhopig. 'Wat als hij het daarna wéér doet?'

'U bedoelt...'

'O ja, ik weet dat hij het heeft gedaan. Denkt u soms

dat een schilder niet in staat is een schilderij zo tegen een muur te zetten dat het blijft staan? Nee, hij heeft het omgegooid, en de scheur heeft hij met een mes gemaakt. De randen van de tafel zijn te stomp, die kunnen niet zo'n scherpe scheur in het doek maken.' Hij lachte verbitterd. 'Weet u waar die scheur zit? Hier.' Deze keer streek hij met zijn hand niet over de borst van de vrouw, die weer meegekomen was, maar bij zichzelf over buik en schaamstreek.

'Waarom zou hij dat doen?'

'Uit haat. Hij haat het schilderij, dat zijn vrouw toont, hij haat zijn vrouw, die hem heeft verlaten, en hij haat mij.'

'Waarom zou hij u...'

'Hij haat jou omdat ik hem voor jou heb verlaten.' Ze schudde haar hoofd. 'Hij haat niet het schilderij. Het laat hem totaal koud. Hij wil jou raken, en hij raakt je als hij het schilderij beschadigt.'

'In plaats van met mij op de vuist te gaan beschadigt hij het schilderij? Wat voor man is dat?' Van louter verontwaardiging stond hij op, ging weer zitten en liet zijn schouders hangen.

Ik probeerde tot me door te laten dringen wat ik zo-even had gehoord. Zij had voor de schilder geposeerd en was er met hem vandoor gegaan? Had de oude man ingeruild voor de jonge? Had bij de scheiding alles wat maar mogelijk was uit de oude man geperst?

Maar met haar hoefde ik me niet te bemoeien. Hij was mijn cliënt. 'Laat hem toch met zijn schilderij. Juri-

disch kan hij niets tegen u ondernemen, en dat gedreig met zijn invloed zou ik niet serieus nemen. Schrijf het schilderij af. Of schilder het nog een keer – ik hoop dat ik u als schilder niet beledig met die suggestie.’

‘Het is geen beledigende suggestie. Maar ik kan het schilderij niet afschrijven. En misschien...’ Hij viel stil, en de uitdrukking op zijn gezicht veranderde, verloor alle wanhoop, verontwaardiging en verachting, werd kinderlijk. De grote man met het grote gezicht en de grote handen keek ons vol vertrouwen aan. ‘Weet u, misschien was de beschadiging aan het been inderdaad toeval. Toen Gundlach de schade zag, moest hij eerst niets meer van het beschadigde schilderij hebben. Vervolgens dacht hij dat de beschadiging hem van de herinnering zou verlossen en dat het leven zonder herinnering gemakkelijker is. Daarom heeft hij het schilderij de volgende keren opzettelijk beschadigd. Maar als hij het weer in zijn oorspronkelijke schoonheid ziet, gaat hij er weer van houden.’

‘Op mij maakt Gundlach niet de indruk dat hij zich door kunst laat verleiden,’ zei ik en ik keek de vrouw vragend aan. Maar ze zei niets, knikte niet, schudde niet haar hoofd maar bleef verbaasd en verliefd naar hem kijken alsof ze vol liefde in zijn kinderlijke gemoed keek. Ik probeerde het nog een keer. ‘U levert zich aan hem uit. Hij kan het schilderij telkens opnieuw beschadigen. U komt helemaal niet meer aan uw eigen werk toe.’

Hij keek me bedroefd aan. ‘Ik heb het afgelopen halfjaar geen enkel schilderij meer gemaakt.’